

Deli Gergely*

A magánjog stílusáról¹

1. Köszöntő szavak

Hogyan is róhatnánk le jobban tiszteletünket Lenkovics Barnabás, a magyar magánjog e tudós művelője előtt, mint hogy arra a tárgyra, a magánjogra fordítjuk figyelmünket, amely tudományos munkásságának gerincét képezi, és amelyet, különösen a tulajdonjogot, az egyetemes életviszonyok között központi jelentőségűnek tart. Talán így, a tárgyon mint objektumon keresztül *intellectualiter* közelebb juthatunk a szubjektumhoz, és méltó ajándékkal, egy, a magánjog stílusáról, illetve részben a „magánkisajátítási jogról” szóló rövid írással lephetjük meg hatvanötödik születésnapja alkalmából.

Ünnepi alkalomhoz ünnepélyes szavak illenek. Ennek megfelelően jelen tanulmányban nem fognak az unalomig ismert sztereotip nézetekkel találkozni a magánjog stílusát illetően. Ígérem, tartózkodni fogok azon jogirodalmi nézetek részletes ismertetésétől, amelyek szerint a magánjog egy olyan jogág, amely elsősorban a magánérdeket szolgálja, jogosító (attributív) jellegű, és alapvetően mellérendelt felek közötti viszonyokat szabályoz. Hogy ezeken a jól ismert tanokon túllendülhessünk, vegyük górcső alá először a stílus kifejezést!

2. A stílusról

Ha a jog speciális területén a stílus fogalmára gondolunk, rögtön két asszociációnk támadhat. Egyrészt azonnal eszünkbe ötlük az 1917-es Codex Iuris

---

* Egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék.

¹ Jelen tanulmány alapját a magyar tudomány napján, 2014. november 22-én, Kolosváry Bálint tiszteletére rendezett emlékkonferencián tartott nyitóelőadás képezi.

Canonici 20. kánonja,² amely kimondta, hogy amennyiben nincs egyértelmű és kifejezett jogszabályi rendelkezés egy adott tényállásra, analógia alapján, az egyházjogi méltányossággal megférő általános jogelvekből történő redukcióval, az uralkodó tudományos nézetekből vagy a Római Kúria stílusából és gyakorlatából nyerhetjük az adott esetre vonatkozó jogi normát.

Szembeötlő, hogy a jelenleg hatályos kánonjogi kódex megfelelő, 19. kánonja³ már nem használja a stílus kifejezést, helyette a Római Kúria joggyakorlatát (*iurisprudencia*) és szokásait említi, mint amelyek a joghézag kipótlására alkalmasak lehetnek. Ugyanakkor az új törvényt is megőrzi a stílus kifejezést, mégpedig akkor, amikor a 63. kánonban⁴ kimondja, hogy a *subreptio*, vagyis az igazság elhallgatása érvénytelenné teszi a leiratot, ha olyan adatot nem közöltek, amit a törvény, az egyházjog stílusa és a kánoni gyakorlat szerint az érvénytelenség terhe mellett meg kellett volna adni. Mint láttuk, a jog stílusa mindkét kódex esetben igen fontos, jogforrási jelentőséggel bír.

A stílus fogalmára vonatkozó másik releváns ismeret, ami előbukkanhat jogi stúdiumaink lomtárából, két német tudós, Hein Kötz és Konrad Zweigert nevéhez kötődik. Ők úgy vélték, hogy a jogrendszerek csoportosítását legmegfelelőbbben akkor végezhetjük el, ha a jogcsaládok képzésénél azok stílusát vesszük figyelembe. Őt olyan ismérvet határoztak meg, amely véleményük szerint döntő jelentőségű az egyes jogrendszerek stílusának meghatározásakor. Ezek pedig: az adott jogrendszer történelmi gyökerei és fejlődése, a jogi gondolkodás uralkodó formái, egyes principális jelentőségű, jellegadó jogintézmények, a jogforrások jellege és a jog alapjául szolgáló ideológia.⁵

A stílus fogalmának e két irányadó felhasználását szem előtt tartva engedjék meg, hogy céljaink érdekében visszatérjek a stílus szó eredeti, ősi értelméhez. A görög sztülosz, illetve a latin *stylus* írásra, jelek készítésére használt hegyes eszköz, íróvessző volt, amellyel az ókorban többnyire a viaszréteggel bevont fatáblákra írtak. Ha valamit elhibáztak, az íróvessző laposabb végével a viaszt ismét elegyengethették és kijavíthatták a szöveget. Innen származik a horatiusi intés, hogy „*saepe stylum vertas*”,⁶ azaz hogy munkádat sokszor igazítsd. Ezenfelül Suetonius híradásából jól tudjuk azt is, hogy a stílust, az íróvesszőt szükség esetén fegyverként is használták. Iulius Caesar, amikor a mérénylők orvul rárontottak, Cassius karját íróvesszőjével szúrta át.⁷ Így a stílus

---

² Can. 20. Si certa de re desit expressum praescriptum legis sive generalis sive particularis, norma sumenda est, nisi agatur de poenis applicandis, a legibus latis in similibus; a generalibus iuris principiis cum aequitate canonica servatis; a stylo et praxi Curiae Romanae; a communi constantique sententia doctorum.

³ Si certa de re desit expressum legis sive universalis sive particularis praescriptum; aut consuetudo, causa, nisi sit poenalis, dirimenda est attentis legibus latis in similibus, generalibus iuris principiis cum aequitate canonica servatis, iurisprudencia et praxi Curiae Romanae, communi constantique doctorum sententia.

⁴ 1. § Validitati rescripti obstat subreptio seu reticentia veri, si in precibus expressa non fuerint quae secundum legem, stilum et praxim canonicam ad validitatem sunt experimenda, nisi agatur de rescripto gratiae, quod *Motu proprio* datum sit.

⁵ ZWEIFERT, KONRAD – KÖTZ, HEIN: *An Introduction to Comparative Law*. 3rd edition. Oxford, 1998, Clarendon Press, 68.

⁶ Horatius, Sat. 1, 10, 72.

⁷ Suetonius, Iul. 28.

egyrészt megadta az állandó kiigazítás, a javítás, az önreflexió lehetőségét, másrészt valami véresen komoly dolognak számított.

A stílus fogalmát a következőkben ennek a kettősségnek megfelelően fogom felfogni. Egyrészt eszközként arra, hogy egy adott tárgy saját belső helyességét önmagához mérve ellenőrizhesse (nyilván innen ered például a Római Kúria stílusának jogforrási jellege is), másrészt fegyverként arra, hogy magát a jellegidegen külső behatásoktól megóvja. Így a magánjog stílusán mindazon tényezőket értem, amelyek saját belső organizmusára nézve a legtipikusabbak, illetve a magánjog stílusához számítom azon primér védekező mechanizmusokat is, amelyek segítségével az idegen elem, például a közjog behatása ellen küzdelmet folytat.

Ahogy az íróvessző belemar a tábla síkfehér viaszfelületébe, úgy mar bele a magánjog a közösségi együttélésnek, azaz magának az életnek a viszonyaiba. Számunkra ez az első találkozás, a spontán társadalmi rendnek ezen művi defloreálása, szűztelenítése a lényegi momentum, ahol a magánjog a maga karakterét a legerősebben demonstrálja.

Ezt az első, ám jellegadó találkozást két oldalról, mondhatni negatív és pozitív is megközelítem, két jogi példán keresztül. Az egyik, a negatív példa a magánjogi végszükség esetköre, amelynek Kolosváry Bálint remek tanulmányt szentelt a Magyar Jogász-Ujság hasábjain.⁸ A másik, pozitív közelítésünk pedig az amerikai jogban ismert *antecedant benefit* intézménye lesz.⁹ Az első eset negatív, mert alapjául egy alapvetően elítélendő emberi hajlam, az önérdék szolgál, amely arra hajtja az érintettet, hogy a végszükségi helyzetben lévő saját anyagi érdekét védve más dolgát lerombolja. Második mintánk pedig azért pozitív, mert őseréjét végső soron az emberi szeretetből nyeri, amely arra ösztökél bennünket, hogy más dolgába felkérése nélkül, pusztán jóindulatból beavatkozzunk, hogy ezzel embertársunkat károsodástól óvjuk meg.

3. A jog mint valóság

Mielőtt azonban kitűzött tárgyunk mélyebb elemzésébe belefognánk, szükségünk van egy sematikus, mégis kifejező rendszerre, amely a jog fenomenjét jelen vizsgálódásunk szempontjából találó módon helyezi el a valóságjelenségek sorában. E rendszert az alábbiak szerint javasolom megkonstruálni. Egyik igazodási pontunk a szükségszerűség (a *necessitas*) legyen, a másik pedig az egyéni cselekvési szabadság, a *libertas*. E kettő közötti kapcsolatot az egyéni preferenciák biztosítják, amely meglehetősen hajlékonysággal teremti

---

⁸ A tanulmány során az alábbi kiadást idézem: KOLOSVÁRY BÁLINT: *Magánjogi végszükség*. Budapest, 1907, Országos Központi Községi Nyomda, 1–84.

⁹ E jogintézmény jelentőségéről lásd THEL, STEVE – YORIO, EDWARD: The Promissory Basis of Past Consideration. *Vanderbilt Law Review*, Vol. 78., (1992), 1001.

meg a kapcsolatot az adottságok vagy objektív lehetőségek (*necessitas*) és szubjektív törekvéseink, vágyaink (*libertas*) között. Nevezzük el ezt a rendszert a jog DNS-ének! Azaz olyan örökítőanyag, amely a normativitás csodáját (azaz azt az elsőre korántsem természetesnek tűnő emberi igényt, hogy a van helyébe a kell-t állítsa) az emberi történelem hosszú korszakain keresztül reprodukálja.

Egyértelmű ugyanis, hogy hiába vágyakozunk olyasmire, például egy unikornisra¹⁰ vagy egy sellőlánnyra, amely az okozatiságra épülő szükségszerű világban nem létezik. Másrésztől azonban az is igaz, hogy a bennünket körülölelő világot – legalábbis részlegesen – alkotó módon a saját igényeinknek megfelelően alakíthatjuk, illetve, hogy vágyaink is többnyire azon mintákból erednek, amelyeket az okozatiság szükségszerűségében felleltünk.

Hasonló, ámbar sokkal konkrétabb rendszert vázolt fel Kolosváry is említett művében, amikor a végszükség kapcsán szembeállította a ténykörülmények parancsoló kényszerűségét és az azzal szembenézni kénytelen egyént, amely választhat, hogy vagy elkövet egy önmagában jogellenes cselekményt, vagy engedi magára zúdulni a bajt.

A tisztán látás érdekében lássunk egy iskolapéldát a végszükségre, a *casus supremae necessitas*-ra!

4. A magánjogi végszükségről

A háza mellett B telkén egy pajta áll, amellett pedig C háza. A háza kigyullad, és féltő, hogy a lángok B gyúlékony pajtáját hamar eleméztik és továbbterjednek C házára. C ezért, hogy személyét és főleg vagyonát mentse, lerombolja B pajtáját, hogy a tűz tovaterjedését megakadályozza. E példában megtalálhatjuk a végszükségi helyzet legfőbb jellemzőit, a fennforgó, fenyegető veszélyt, annak idegen tulajdon megsemmisítése általi elhárítását és e két elemet összekapcsoló kikerülhetetlen kényszerűséget.

Kolosváry szerint a végszükség „valódi karakterisztikonja [...] a tények tömörüléséből keletkezett az a kényszerítő alternatíva, mely szerint feltétlenül kell választanunk saját veszélybe került érdekünk feláldozása vagy a veszélyeztető ellenérdek elpusztítása között”.¹¹ A végszükség mind az önvédelemtől, mind pedig az önsegélytől világosan és élesen elkülönül. Míg „az önvédelem és az önsegély személyek harca személyekkel, érdekeik defenzív, illetőleg offenzív

---

¹⁰ Hasonló példáért lásd Gai. 3, 97a. Ehhez lásd FERRETTI, PAOLO: *In rerum natura esse, in rebus humanis nondum esse. L'identità del concepito nel pensiero giurisprudenziale classico*. Milano, 2008, Giuffrè, 76.

¹¹ KOLOSVÁRY: *i. m.* (1907), 13.

képviselőjében, addig a végszükség személyek harcát jelenti egy adott helyzet körülményei és annak következményei ellen”.¹²

A végszükségi cselekmény Kolosváry nézete szerint nem tartozik sem a jogos, sem a jogtalan cselekmények körébe,¹³ és emiatt felteszi, hogy az emberi cselekvényeknek van egy harmadik, a jogos-jogellenes kizárólagosnak tűnő dichotómiáját kiegészítő, harmadik kategóriája is.¹⁴ Egyrészt csak azon a nagyon drága és ezért praktikusán meg nem engedhető áron lehetne a végszükségben elkövetett cselekedet jogként felfogni, ha lemondunk a megrongált idegen érdek miatti kártérítés igényéről,¹⁵ vagy legalábbis el kell tekintünk a vétkességtől mint a kártérítés alapjától. Másrészről az ilyen cselekményt azért sem célszerű egyértelműen alanyi jogként, egyfajta szükségjogként sem felfogni, mert akkor vele szemben ki kellene zárunk a jogos önvédelem lehetőségét, amely bizonyos esetekben groteszk eredményekre vezethet. Hiszen az csak közvetlen, másként el nem hárítható és jogellenes támadás azonnali visszaverésére hatalmaz fel bennünket.

A végszükségből folyó emberi tett továbbá nehezen szubsumálható a jogellenesség kategóriája alá, hiszen a cselekvőt sokszor pusztán az objektív kényszer hajtja az elkövetésre,¹⁶ így a bűncselekményektől megkívánt vétkesség csaknem teljességgel hiányzik.¹⁷ Merkel szerint „csak egy deliráló jog bélyegezheti deliktummá azt, amit minden ember észszerűnek, méltányosnak sőt talán erkölcsileg szükségesnek is tekint”.¹⁸

---

¹² Uo. 14.

¹³ Ezzel szemben kritikus LANDI BALÁZS: A jogellenesség, mint a deliktuális felelősség tényálláselemének jelentősége és jelentés-változásai Grosschmid Béni, Zachár Gyula és Kolosváry Bálint elméleti írásaiban. In CSEHI ZOLTÁN és mások szerk.: *(L)ex cathedra et praxis. Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, 2014, Pázmány Press, 178–179.

¹⁴ KOLOSVÁRY: *i. m.* (1907), 27.

¹⁵ Jhering szerint a római jogban végszükség esetén nem állt fenn kártérítési kötelezettség, lásd JHERING, RUDOLF VON: *Das Schuldmoment im römischen Privatrecht*. Giessen, 1867, Verlag von Emil Roth, 44.

¹⁶ Bibó szerint a magánjogban jellemző kényszerítő jelenség legjellemzőbben egy kényszerítő személy, és inkább a büntetőjog az, amely objektív kényszerhelyzeteket is elismer. Lásd BIBÓ ISTVÁN: Kényszer, jog, szabadság. In *Bibó István művei*. I. kötet. Budapest, 2012, Fapadoskonyv.hu, oldalszám nélkül.

¹⁷ Lényeges, hogy különbséget tegyünk a szükséghelyzet különböző, egymástól igen eltérő esetei között. Lásd már ANGYAL PÁL: *A magyar büntető jog tankönyve*. Budapest, 1909, Athenaeum, 440. Különösen, hogy egyes szerzők a végszükség újraszabályozását szorgalmazzák a büntetőjogban, lásd KOVÁCS LEVENTE: A végszükség magyar szabályozásának ellentmondásai. Javaslat egy új szabályozásra. *Magyar Jog*, 1994. 9. sz. 547. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény a végszükség arányossági korlátját szélesítette azzal, hogy azonos sérelem okozása is kizárja a cselekmény jogellenességét. A modern irodalomból ehhez a problémakörhöz lásd MÉSZÁROS ÁDÁM ZOLTÁN: Kolosváry Bálint: magánjogi végszükség. Korai előtanulmány az új Ptk.-hoz. *Jogelméleti Szemle*, 2014. 1. sz. 180–182.

¹⁸ Idézi KOLOSVÁRY: *i. m.* (1907), 26.

Így a végszükségben elkövetett cselekményben egy *sui generis* jellegű,¹⁹ sem nem jogos, sem nem jogellenes képződményt²⁰ kell felismernünk,²¹ amely az egyéni érdek által alkotott legvalósabb léttalajba gyökerezik a magánjog és a büntetőjog határmezsgyéjén.²² Egyrésztől biztosítanunk kell büntethetlenségét,²³ másrészt a károkozót a magánjogi kártérítési kötelezettség alól általán-

---

¹⁹ A magánjogi végszükség intézményét az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslat 1713. §-a szabályozta.

²⁰ E tekintetben a végszükségi cselekmény hasonló a semmis jogügylet kötéséhez, hiszen az sem nem jogos, sem nem jogtalan, viszont kártérítési kötelezettséget vonhat maga után.

²¹ Az Mtj. 1713. §-a a magánjogi végszükséget nem jogellenesnek minősítette, és német mintára a túlnyomó érdek védelmével igazolta. Kolosváry e megközelítéssel nem értett egyet, mert szerinte egyrészt a „Prinzip des überwiegenden Interesses”-nek a magyar szokásjogban nincs hagyománya, másrészt a végszükségi helyzet a szemben álló érdekek racionális mérlegelését természeténél fogva kizárja. Lásd KOLOSVÁRY BÁLINT: *Magánjog*. Budapest, 1930, Studium, 68.

²² Kolosváry szerint a magánjog feladata meghatározni, mely cselekmény tekintendő végszükséginek, és csak ott, ahol a cselekmény a magánjogi végszükség kritériumai közé beilleszkedni nem tud, kezdődik a büntetőjog tereuma. Lásd KOLOSVÁRY: *i. m.* (1907), 39. Kolosváry idejében a Büntető Törvénykönyv vonatkozó szabálya (1878:V. tcz. 80. §) még szubjektív szempontokon nyugodott, míg a magánjogi végszükség jellegzetes kritériumai objektívek voltak. A jelenleg hatályos büntetőjogi szabályozás (a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 23. §) több szempontból fejlettebb szabályozást alkalmaz. Egyrészt alapvetően objektív feltételeket ír elő (többek között, hogy a cselekmény ne okozzon nagyobb sérelmet, mint aminek elhárítására törekedtek), a szubjektív kritérium csak az aránytalan mentés esetében fordul elő, ha az érintett ijedségből vagy menthető felindulásból nem ismerte fel a sérelem nagyságát. Másrészt a Ptk.-ban igen cizellált, még a BGB releváns szabályánál (BGB 904. §) is átgondoltabb szabályozással találkozhatunk (a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 5:26. §), hiszen a magyar megoldás a túlnyomó érdekek figyelembevételét csak vagyont fenyegető veszély esetében engedi figyelembe venni, életet és testi épséget veszélyeztető veszélyek esetében nem. A Ptk. további igen elegáns megoldása, amely a szükséghelyzet vegyes (jogos – nem jogos) természetét is jól mutatja, hogy a dolog tulajdonosának az okozott kár tekintetében kártalanítást ír elő, ha azonban az okozott sérelem aránytalanul nagy volt, a szerződésen kívüli károkozás szabályai szerinti kártérítést ismer el [lásd Ptk. 5:26. § (2) bekezdés]. Figyelemre méltó, hogy a német BGB végszükségről (*Notstand*) szóló 228. §-a lényegében megegyezik a magyar Btk. 23. § (1) bekezdésével, azzal, hogy míg a BGB csak az idegen dolog ellen irányuló cselekményt vonja ki a jogellenesség hatóköréből, a Btk. ilyen korlátozást nem tartalmaz. A Kolosváry által elképzelt rend [lásd KOLOSVÁRY: *i. m.* (1907), 40.], nevezetesen, hogy bizonyos végszükségi esetekhez a büntető bíró ne is foglalkozzék, lényegében megvalósult azáltal, hogy a Btk. 23. § (1) bekezdése alá eső cselekmény nem büntetendő, az annak a kereteiből kilépő személy pedig a (2) bekezdés alapján, bizonyos esetekben nem büntethető. Erről bővebben lásd MÉSZÁROS ÁDÁM ZOLTÁN: A végszükség szabályozásának alakulása, tekintettel az új Btk.-ra. *Jogelméleti Szemle*, 2012. 4. sz. 92.

²³ Jhering figyelemre méltó nézete szerint minél fejlettebb egy jogrendszer, annál kevésbé nyúl a büntetés eszközához. Lásd JHERING: *i. m.* 67.

nos jelleggel fel nem menthetjük,²⁴ harmadrészt kezelniük kell a végszükségben cselekvő ellen jogos védelemmel fellépő személy helyzetét is.²⁵

A végszükségi helyzet végeredményben nem más, mint az emberi szabadság küzdelme a szükségszerűség ellen, azon személyes választásunk, preferenciánk alapján, hogy most vajon a másét vagy a magunkét részesítjük-e előnyben. Ezáltal illeszkedik a végszükség problematikája a jog imént felvázolt DNS-rendszerébe, a *necessitas* és a *libertas* által határolt valóságokba, amelyek között az egyéni preferenciák közvetítenek.

5. Az antecedent benefit doktrínája

Lássuk ezek után pozitív példánkat, az *antecedent benefit* esetét! Ez a doktrína az amerikai szerződési jog²⁶ egy igen vitatott²⁷ jelensége. Lényegét jól foglalja össze az amerikai joggyakorlatot összefogó *Restatement of Contracts* 86. §-a.²⁸ Ennek értelmében egy ígéret jogi kötőerővel bír akkor, ha azt az ígéretet tevő egy olyan személynek tette, akitől korábban előnyhöz jutott, és az ígérettel ezt az előnyt kívánta utólag elismerni.

---

²⁴ Lásd erről Marton véleményét: „A szükséghelyzet ezek között a felelősségkizáró okok között egyébként annyiban kivételes helyet foglal el, hogy míg a többiek a cselekmény jogellenességét megszüntetvén a kártérítési kötelezettséget is kizárják, addig a szükséghelyzet éppen csak a kártérítés feltétele mellett zárja ki a jogellenességet.” MARTON GEZA: *A polgári jogi felelősség*. Budapest, 1993, Triorg, 135. pont.

²⁵ Erre a problémára kínál megoldást a BGB 904. §-a, amely kimondja, hogy egy dolog tulajdonosa nem zárhatja ki más beavatkozását a dolgára, ha arra közvetlen veszély miatt kerül sor, és a beavatkozással okozott kár jóval kisebb, mint a fenyegető veszély által okozott sérelem. A tulajdonos másrészről kártérítést követelhet.

²⁶ A jogintézmény angol eredetű, amerikai fejlődéséhez lásd TEEVEN, KEVIN M.: *Origins and Scope of the American Moral Obligation Principle*. *Cleveland State Law Review*, Vol. 46., (1998), 641.

²⁷ Akad olyan szerző, aki a jogintézményt feleslegesen tartja. Lásd POWERS, JEAN FLEMING: *Rethinking Moral Obligation as a Basis for Contract Recovery*. *Maine Law Review*, Vol. 54., (2002), 46.

²⁸ § 86 Promise for Benefit Received

(1) A promise made in recognition of a benefit previously received by the promisor from the promisee is binding to the extent necessary to prevent injustice.

(2) A promise is not binding under Subsection (1)

(a) if the promisee conferred the benefit as a gift or for other reasons the promisor has not been unjustly enriched; or

(b) to the extent that its value is disproportionate to the benefit.

Hogy mindezt jól értsük, vizsgáljunk meg egy megtörtént esetet!²⁹ 1925. augusztus 3-án egy bizonyos Webb munkahelyén, egy malomban takarított. Épp a felső emeleten tartózkodott, és az ott található fenyőfatömböket dobálta le az udvarra, amely tevékenység mindennapos rutinmunkának számított számára. Egy-egy ilyen fenyőfatömb mintegy 35 kilogrammot nyomott. Éppen az egyik ilyen fenyőfagerendát kívánta lelődni a malom egyik felsőbb szintjéről, amikor meglátta, hogy McGowin az udvaron pontosan ott tartózkodik, ahová a tömb esni fog. Már nem tudta megakadályozni a tömb leesését, egyetlen választása volt, hogy a tömbbel együtt leesve, annak irányát eltérítse, és így megakadályozza, hogy McGowin súlyos testi sérüléseket szenvedjen. Sőt, az is igen bizonyosnak tűnt, hogy Webb önfeláldozó aktusa nélkül McGowin a helyszínen szörnyethalt volna. Így azonban saját esésének lendületével kitérítette a tömböt esési pályájáról, amely így nem hullott McGowin fejére. Webb maga azonban komoly sérüléseket szenvedett. Eltörte jobb kezét és jobb lábát, bokája is súlyosan megsérült, amelynek következtében egész életére nyomorék maradt. McGowin, látván Webb önfeláldozó aktusát, megígérte neki,³⁰ hogy élete végéig heti 15 \$ tartásban részesíti. Szavát állta is egészen haláláig, örökösei azonban nem kívántak tovább fizetni, így Webb beperelte őket.

McGowin az életét, talán az egyik legdrágább földi értéket köszönhette Webbnek, amelyet bárminemű materiális ellentételezés aligha tud kompenzálni. McGowinnak, aki élete meghosszabbítását köszönhette Webbnek, morális kötelezettsége volt, hogy ellentételezze a kapott szolgáltatásokat. Elismerve ezt az erkölcsi *obligatiót*, megígérte,³¹ hogy rendszeres fizetést eszközöl megmentőjének, és egészen haláláig, több mint nyolc éven keresztül, állta is a szavát.³²

Az eset dogmatikai szépségét az angolszász *consideration* tan kontextusába illesztve pillanthatjuk meg.³³ Ennek értelmében a *consideration* valamely vagyoni előnyt jelent, amelyre az ígéretet tevő számít, és amelyet meg is kapott attól, akinek az ígéretet tette. Enélkül nem jöhet létre jogi kötőerővel bíró szerződés. Azt mondhatjuk, hogy a *consideration* doktrínája az angolszász jog-

²⁹ Webb v. McGowin 27 Ala. App. 82, 168 So. 196. Egy másik példa: Mills v. Wyman 20 Mass. (3 Pick.) 207. Erről lásd WATSON, GEOFFREY R.: In the Tribunal of Conscience: Mills v. Wyman Reconsidered. *Tulan Law Review*, Vol. 71., (1997), 1751.

³⁰ Az ígéret nélküli, nem professzionálisan mentéssel foglalkozó személy által realizált mentés esetében az ingyenességet vélelmezik. Lásd WADE, JOHN W.: Restitution for Benefits Conferred without Request. *Vanderbilt Law Review*, Vol. 19., (1966), 1184. Helyesnek tartja ezt a megoldást DAWSON, JOHN P.: Rewards for the Rescue of Human Life? In RATCLIFFE, JAMES M. ed.: *The Good Samaritan and the Law*. Garden City, 1966, Anchor Books, 88.

³¹ ATIYAH, PATRICK S.: *Promises, Morals, and Law*. Oxford, 1981, Oxford University Press, 3–4. szerint egy ígéret betartása önmagában nem morális kötelezettség.

³² Ennek következtében a konkrét esetben az ellenszolgáltatás mértéke pontosan meghatározható volt, amely ingyenesen tett ígéretek esetében általában nincs így. Lásd POSNER, ERIC A.: Law and Society & Law and Economics: Common Ground, Irreconcilable Differences, New Directions: Altruism, Status, and Trust in the Law of Gifts and Gratuitous Promises. *Wisconsin Law Review*, Vol. 77., (1997), 605.

³³ Lásd ehhez FRIED, CHARLES: *Contract as Promise: A Theory of Contractual Obligation*. Cambridge, 1981, Harvard University Press, 14. és NAGEL, THOMAS: Sexual Perversion. In *Mortal Questions*. Cambridge, 1979, Cambridge University Press, 47.

rendszerek különleges, alapvető, hovatovább stílusadó jogintézménye. A Webb v. McGowin ügyben a legfogósabb jogi kérdést az jelentette, hogy vajon McGowin ígérete pusztán egy gáláns magánaktus vagy egy állami úton kikényszeríthető jogi kötelezettség volt-e. Számos olyan korábbi eset ismeretes, ahol önmagában az erkölcsi kötelezettséget nem ismerték el érvényes szerződés alapjául. Esetünk azonban ezektől világosan elhatárolódik annyiban, hogy a morális kötelezettség mellett az ígéretet tevő anyagi előnyhöz is jutott, amely tényezők együttesen megfelelő *considerationt* biztosítottak a jogilag is kikényszeríthető kötelezettség létrejöttéhez. Annak ellenére, hogy eredetileg az ígéretet tevő McGowint semmilyen felelősség nem terhelte, hiszen esélye sem volt arra, hogy tárgyaljon Webb-bel arról, hogy az a zuhanó gyilkos terhet önfeláldozóan eltérítse. McGowin úgy jutott materiális előnyhöz, hogy azért előzetesen nem folyamodott, innen e jogi jelenség angol neve, az *antecedent benefit*.

Az *antecedent benefit* tanára nagyon nehéz szerep hárul az amerikai jogban. Hiszen két, minden jogrendszert alapvetően meghatározó tényező között kell egyensúlyoznia. Egyrészt életben kell tartania az abba vetett hitet, hogy az ígéreteket betartják és betartatják, amely minden emberi együttélés végső alapja, másrészt pedig szelektálnia kell a társadalmilag hasznos és káros igények között.

6. Példáink egybevetése

Mind a két fenti példánk, a magánjogi végszükség és az *antecedent benefit* intézménye megfelel azon kezdeti kívánalmainknak, hogy egzisztenciálisan éles, önreflektív határhelyzeteket ábrázoljon. A végszükségi cselekmény, illetve a nem kért önfeláldozó magatartás révén a magánjog úgy mar bele a valóság előtte fekvő érintetlen felületébe, mint az íróvessző, a stílus a fatábla viaszos felszínébe. Mindkét intézmény a jog és nem-jog emberi ésszel nehezen felfogható határterületén helyezkedik el.³⁴ A végszükség esetében Kolosváry Bálinttal egyetértve figyelhettük meg, hogy a végszükségi cselekmény kívül esik a jogos és jogellenes paradigmáján. Az *antecedent benefit* esetében pedig szintén azt láthattuk, hogy gyökerei kitéphetetlenül a jogon kívülibe nyúlnak vissza, hiszen kontraproduktív dőreség lenne bármely jogrendszer részéről megparancsolni azt, hogy mindenki altruista módon áldozza fel magát más

---

³⁴ Kérdéses, hogy a jog ebben az esetben hogyan viszonyul ahhoz, amit nem támogat. Vö. HONORÉ, ANTONY M.: Law, Morals and Rescue. In RATCLIFFE, JAMES M. ed.: *The Good Samaritan and the Law*. Garden City, 1966, Anchor Books, 232.

anyagi érdekeinek az oltárán.³⁵ Még az is délibábosnak tűnik, hogy megköveteljük az anyagi ellentételezést attól, aki egy ilyen felebaráti kegynek köszönhetően gazdagodott.³⁶

A peremfeltételeinknek való megfelelés ellenőrzése után nincs más hátra, mint megvizsgálni, mi a különösség, ami ezekben az esetekben valójában lejátszódik, és ami a magánjog stílusát kirajzolhatja számunkra.

Mindkét esetben közös, hogy az ember két legősibb és legerősebb hajlamát, az önzést és a szeretetet aktivizálja. A végszükség teret enged önzésüknek azáltal, hogy lehetővé teszi idegen érdekszférába történő destruktív beavatkozásunkat, az *antecedent benefit* pedig lehetőséget ad a legszentebb emberi érzés, a szeretet tevőleges kinyilvánítására. A magánjog azonban nem áll meg ott, ahol ezekkel a legősibb és legeredetibb emberi hajlamokkal érintkezésbe lépett. Azokat mindkét esetben egy diabolikus erő, a pénzvágy erejével moderálja, hiszen a végszükségben cselekvőt kártérítés megfizetésére kötelezi, a jótévőben pedig utólag ébreszti fel a bírvágy ördögét. Azaz a magánjog egyszerre moderálja az egyén pozitív és negatív ösztöneinek túlkapásait, másrészt közösségi szinten is stabilizáló funkcióval bír, hiszen a keletkező anyagi előnyök szétosztásáról is intézkedik.

Ezt a kettős jegyet egyetlen más jogág, sem a büntetőjog, sem a közjog esetében nem figyelhetjük meg. A közjogban lényegében az történik, hogy imperatív parancsai révén egy fiktív, az eredeti szükségszerűség helyét elfoglalni kívánó, de azt sohasem tudó mesterséges emberi rend épül fel. A büntetőjog pedig, amely Kolosváry szerint az egyetemes jogrendszer egyik legszélsőbb hajtása, csupán statikusan rögzít egy, a szükségszerűségből leolvasni vélt helyes rendet.³⁷ Kizárólag a magánjog az, amely ennek a rendnek a létrehozásában a vajúdas kinjain keresztül kreatív módon közreműködik.

7. Összegzés

Most, hogy megpillantottuk a magánjog legfontosabb stílusjegyeit, azaz az emberhez, illetve hajlamaihoz való közvetlen kötődését és egyéni valamint kollektív stabilizáló funkcióját, még nem pihenhetünk meg. Hiszen számot

---

³⁵ RUDZINSKI, ALEKSANDER W.: The Duty to Rescue: A Comparative Analysis. In RATCLIFFE, JAMES M. ed.: *The Good Samaritan and the Law*. Garden City, 1966, Anchor Books, 111–119.

³⁶ Hasznos, ha az erkölcsnek saját érvényesülési területet biztosítanak. Lásd SHAVELL, STEVEN: Law versus Morality as Regulators of Conduct. *American Law and Economics Review*, Vol. 4., (2002), 227.

³⁷ A büntetőjogban erősebb legitimitációval bírhat az erkölcsi alapú érvelés. Lásd MURPHY, LIAM B.: Beneficence, Law and Liberty: The Case of Required Rescue. *Georgetown Law Journal*, Vol. 89., (2001), 663.

kell adnunk arról, hogy a magánjog e két legelemibb ember erő, az önzés és a szeretet közül melyiket preferálja.

Hogy ezt eldönthessük, nézzünk egy művileg kreált esetet. A szomszéd háza igen romos, és biztos ledőléssel fenyeget egy órán belül, ami a mi házunkban és kertünkben igen súlyos károkat okozna.³⁸ A végszükség alapgondolata alapján az amúgy is romos házat lerombolhatjuk, hogy ezzel a földünkre való átdőlését megakadályozzuk. Az *antecedent benefit* sugallata alapján pedig cölöpökkel megtámaszthatnánk a falakat, hogy azok biztosan álljanak. Na mármost mit szól ehhez a magánjog? Vajon jogosan cselekszem, ha a szomszéd házát lerombolom és kártérítést fizetek a szomszédnak, vagy inkább azt stimulálja a magánjog, hogy kéretlen beavatkozzak a másik magánautonómiájába,³⁹ okozzak magamnak költségeket és azok megtérítését követeljem a másiktól?

A felelet igen egyszerű. Ugyanis ha a választás lehetősége adott, azaz a szükségszerűség (*necessitas*) drótkötelei az emberi szabadságnak kis futást engednek, a végszükségi lehetőség elesik. Hiszen végszükségről csak akkor lehet szó, ha nem áll fenn más alternatíva a rombolással szemben, azaz a helyzet a szükségszerűség vastörvénye alól kibúvót nem enged. Ha azonban a hátralévő kevés időben lehetőségem van a falak kitámasztására, jogszerűen csak azt cselekedhetem, azaz mégiscsak az emberi szeretet ősi parancsát kell realizálnom.

A szükségszerűség és a szabadság közül, amennyiben lehetősége van rá, a magánjog a szabadságot választja. A két ősi és örök ellenfél, az önzés és szeretet közül pedig a magánjog végső soron a szeretet mellett teszi le a voksát. Így válik a magánjog minden kétséget kizáróan a legemberibb, és ezáltal a legszeretetteljesebb jogággá, és annak tudós művelője, Lenkovics Barnabás pedig mindannyiunk számára mértékadó példává.

---

³⁸ E fiktív esetet Ulpianus libro 10 ad edictum D. 3,5,9,1. alapján konstruáltam.

A téma legújabb irodalmából lásd SEILER, HANS HERMANN: *Der Tatbestand der negotiorum gestio im römischen Recht*. Köln–Graz, 1968, Böhlau, 51.; TALAMANCA, MARIO: La fattispecie dell'actio negotiorum gestorum (recenzió H. H. Seiler, *Der Tatbestand der negotiorum gestio im römischen Recht* című művéről). *Labeo*, Vol. 17., (1971), 232.; BAR, CHRISTIAN VON: *Benevolent Intervention in Another's Affairs*. I. München, 2006, Sellier, 258.; HEINZ, JANINA: *Die echte Geschäftsführung ohne Auftrag. Eine Untersuchung des Anwendungsbereichs unter Heranziehung des Principles of European Law*. Baden-Baden, 2013, Nomos, 275.; KOCH, SÖREN: *Unaufgeforderte Hilfeleistung in Notsituationen. Eine rechtshistorische und rechtsvergleichende Studie zu den zivilrechtlichen Aspekten der Nothilfe mit besonderer Berücksichtigung des Rechts der Geschäftsführung ohne Auftrag*. Frankfurt, 2011, Peter Lang, 41.; STOLJAR, SAMUEL J.: 'Negotiorum gestio'. In CAEMMERER, ERNST VON – SCHLECHTRIEM, PETER eds.: *International Encyclopedia of Comparative Law*. X. Tübingen, 1984, Mohr, 6.; ZIMMERMANN, REINHARD: *Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford, 1996, Oxford University Press, 433.

³⁹ Vö. DAWSON, JOHN P.: *Negotiorum Gestio: The Altruistic Intermeddler*. *Harvard Law Review*, Vol. 74., (1961), 1127.

Felhasznált irodalom

- ANGYAL PÁL: *A magyar büntető jog tankönyve*. Budapest, 1909, Athenaeum.
- ATYIAH, PATRICK S.: *Promises, Morals, and Law*. Oxford, 1981, Oxford University Press.
- BAR, CHRISTIAN VON: *Benevolent Intervention in Another's Affairs*. I. München, 2006, Sellier.
- BIBÓ ISTVÁN: Kényszer, jog, szabadság. In *Bibó István művei*. I. kötet. Budapest, 2012, Fapadoskonyv.hu.
- DAWSON, JOHN P.: Negotiorum Gestio: The Altruistic Intermeddler. *Harvard Law Review*, Vol. 74., (1961), Issue 5. 817–865.
- DAWSON, JOHN P.: Rewards for the Rescue of Human Life? In RATCLIFFE, JAMES M. ed.: *The Good Samaritan and the Law*. Garden City, 1966, Anchor Books, 63–89.
- FERRETTI, PAOLO: *In rerum natura esse, in rebus humanis nondum esse. L'identità del concepito nel pensiero giurisprudenziale classico*. Milano, 2008, Giuffrè.
- FRIED, CHARLES: *Contract as Promise: A Theory of Contractual Obligation*. Cambridge, 1981, Harvard University Press.
- HEINZ, JANINA: *Die echte Geschäftsführung ohne Auftrag. Eine Untersuchung des Anwendungsbereichs unter Heranziehung des Principles of European Law*. Baden-Baden, 2013, Nomos.
- HONORÉ, ANTONY M.: Law, Morals and Rescue. In RATCLIFFE, JAMES M. ed.: *The Good Samaritan and the Law*. Garden City, 1966, Anchor Books, 23–41.
- JHERING, RUDOLF VON: *Das Schuldmoment im römischen Privatrecht*. Giessen, 1867, Verlag von Emil Roth.
- KOCH, SÖREN: *Unaufgeforderte Hilfeleistung in Notsituationen. Eine rechts-historische und rechtsvergleichende Studie zu den zivilrechtlichen Aspekten der Nothilfe mit besonderer Berücksichtigung des Rechts der Geschäftsführung ohne Auftrag*. Frankfurt, 2011, Peter Lang.
- KOLOSVÁRY BÁLINT: *Magánjogi végszükség*. Budapest, 1907, Országos Központi Községi Nyomda.
- KOLOSVÁRY BÁLINT: *Magánjog*. Budapest, 1930, Studium.
- KOVÁCS LEVENTE: A végszükség magyar szabályozásának ellentmondásai. Javaslat egy új szabályozásra. *Magyar Jog*, 1994. 9. sz. 547–550.
- LANDI BALÁZS: A jogellenesség mint a deliktív felelősség tényálláselemének jelentősége és jelentésváltozásai Grosschmid Béni, Zachár Gyula és Kolosváry Bálint elméleti írásaiban. In CSEHI ZOLTÁN és mások szerk.: *(Lex caedra et praxis. Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, 2014, Pázmány Press, 157–185.
- MARTON GÉZA: *A polgári jogi felelősség*. Budapest, 1993, Triorg.
- MÉSZÁROS ÁDÁM ZOLTÁN: A végszükség szabályozásának alakulása, tekintettel az új Btk.-ra. *Jogelméleti Szemle*, 2012. 4. sz. 88–97.
- MÉSZÁROS ÁDÁM ZOLTÁN: Kolosváry Bálint: magánjogi végszükség. Korai előtanulmány az új Ptk.-hoz. *Jogelméleti Szemle*, 2014. 1. sz. 177–182.

- MURPHY, LIAM B.: Beneficence, Law and Liberty: The Case of Required Rescue. *Georgetown Law Journal*, Vol. 89., (2001), 605–665.
- NAGEL, THOMAS: Sexual Perversion. In *Mortal Questions*. Cambridge, 1979, Cambridge University Press.
- POSNER, ERIC A.: Law and Society & Law and Economics: Common Ground, Irreconcilable Differences, New Directions: Altruism, Status, and Trust in the Law of Gifts and Gratuitous Promises. *Wisconsin Law Review*, Vol. 77., (1997), 567skk.
- POWERS, JEAN FLEMING: Rethinking Moral Obligation as a Basis for Contract Recovery. *Maine Law Review*, Vol. 54., (2002), 1skk.
- RUDZINSKI, ALEKSANDER W.: The Duty to Rescue: A Comparative Analysis. In RATCLIFFE, JAMES M. ed.: *The Good Samaritan and the Law*. Garden City, 1966, Anchor Books, 91skk.
- SEILER, HANS HERMANN: *Der Tatbestand der negotiorum gestio im römischen Recht*. Köln–Graz, 1968, Böhlau.
- SHAVELL, STEVEN: Law versus Morality as Regulators of Conduct. *American Law and Economics Review*, Vol. 4., (2002), 227–257.
- STOLJAR, SAMUEL J.: ‘Negotiorum gestio’. In CAEMMERER, ERNST VON – SCHLECHTRIEM, PETER eds.: *International Encyclopedia of Comparative Law*. X. Tübingen, 1984, Mohr.
- TALAMANCA, MARIO: La fattispecie dell’actio negotiorum gestorum (recenzió H. H. Seiler, Der Tatbestand der negotiorum gestio im römischen Recht című művéról). *Labeo*, Vol. 17., (1971), 217–244.
- TEEVEN, KEVIN M.: Origins and Scope of the American Moral Obligation Principle. *Cleveland State Law Review*, Vol. 46., (1998), 643–705.
- THEL, STEVE – YORIO, EDWARD: The Promissory Basis of Past Consideration. *Vanderbilt Law Review*, Vol. 78., (1992), Issue 5. 1045–1101.
- WADE, JOHN W.: Restitution for Benefits Conferred without Request. *Vanderbilt Law Review*, Vol. 19., (1966), 1183skk.
- WATSON, GEOFFREY R.: In the Tribunal of Conscience: Mills v. Wyman Reconsidered. *Tulan Law Review*, Vol. 71., (1997), 1749skk.
- ZIMMERMANN, REINHARD: *Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford, 1996, Oxford University Press.
- ZWEIGERT, KONRAD – KÖTZ, HEIN: *An Introduction to Comparative Law*. 3rd ed. Oxford, 1998, Clarendon Press.